

Кучинська Ю. А.

Науковий керівник: кандидат філологічних наук,

доцент О. В. Мосієнко

СПОСОБИ ВІДТВОРЕННЯ МОДАЛЬНОСТІ В АНГЛО-УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ

На сучасному етапі розвитку мовознавства дедалі більшої популярності серед дослідників набуває тема модальності, зокрема серед науковців у галузі перекладу, що пояснюється складністю та неоднозначністю природи цього феномена. Недостатня наукова систематизація категорії модальності та способів її вираження при перекладі з англійської мови обумовлюють **актуальність** даної роботи. **Метою** статті є представлення результатів проведеного аналізу способів відтворення категорії модальності в англо-українському перекладі. Матеріалом дослідження слугує роман Дена Брауна "Інферно" в оригіналі та його український переклад Володимира Горбатька.

Модальність трактується як мовна категорія, що виражає різні види відношення висловлювання до дійсності, а також різні види суб'єктивного ставлення мовця до повідомлюваного [4, с. 303]. Відповідно до такого визначення зазвичай в змістовному плані виділяють два види модальності: об'єктивну та суб'єктивну. Об'єктивна модальність є невід'ємною ознакою будь-якого твердження та однією з категорій, що формує предикативну одиницю – речення [3, с. 215]. Суб'єктивна модальність може виражати впевненість або невпевненість, згоду або незгоду, експресивну оцінку тощо, вона є факультативною ознакою висловлювання [2, с. 180]. Традиційно категорія модальності може реалізуватися на таких мовних рівнях як фонетичний, лексичний та лексико-граматичний. Найпоширенішим способом вираження модальності у будь-яких текстах є модальні дієслова. Вони відрізняються від звичайних дієслів тим, що позначають не дії, а лише абстрактні модальні значення необхідності, доцільності, можливості, ймовірності, бажаності тощо. У ряді випадків модальні дієслова використовуються також для вираження різних емоцій: подиву, сумніву тощо. У романі "Інферно" такий спосіб вираження

модального значення є найуживанішим – 249 прикладів (66%) (див. Рис. 1). При цьому необхідно зауважити, що найчастіше у творі зустрічаються модальні дієслова *can/could, may/might*, які позначають інтелектуальну модальність, а саме її підвид епістемічну модальність, напр.: *Never make a promise you **cannot** keep* [5, с. 74]. – *Ніколи не давай обіцянок, які **не зможеш** виконати* [1, с. 34].; *He pondered the words scrawled beneath La Mappa – The truth can be glimpsed only through the eyes of death – and wondered if the grim saying **might** be a quote from Dante* [5, с. 289]. – *Потім замислився над словами, написаними під "Мапою пекла": "Істину можна побачити лише очима смерті" – і подумав, що це, **можливо**, цитата з Данте* [1, с. 112].

Ще одним способом реалізації модальності є модальні слова. За своїм значенням модальні слова можуть виражати твердження, припущення, а також суб'єктивну оцінку змісту висловлювання з точки зору його бажаності або небажаності, напр.: *Well, you **probably** read about him in the news recently – the Swiss billionaire Bertrand Zobrist?* [5, с. 630] – *Та ви, **напевне**, нещодавно читали про нього в новинах. Це швейцарський мільярдер Бертран Цобріст* [1, с. 232].; *Langdon eluded Brüder, he would **definitely** be moving in this direction* [5, с. 452]. – *Якщо Ленгдон утік від Брюдера, то він **неодмінно** піде в цьому напрямку* [1, с. 169]. Такий спосіб використовувався автором аналізованого роману у 106 (28%) модальних реченнях (див. Рис. 1). Варто відзначити й умовний спосіб англійського дієслова, що також є способом вираження модальності. Він вживається для позначення уявних (бажаних, передбачуваних) ситуацій, що цілком можливі за певних зусиль або обставин, а також для вираження нереальних дій, напр.: *If Zobrist has put a potential plague out there, wouldn't everyone be on the same side, working to stop its release?* [5, с. 780] – *Якби Цобріст розмістив десь неподалік вогнище потенційної епідемії чуми, то всі начебто мали б згуртуватися й намагатися це вогнище загасити, чи не так?* [1, с. 286]; *If he had a deadly disease and knew he was contagious, he wouldn't be reckless enough to be out infecting the world* [5, с. 938]. – *Якби він знав, що хворий на невиліковну хворобу, і знав, що є заразним для оточуючих, то не був би*

настільки одчайдушним, щоби походжати серед людей, поширюючи хворобу в усьому світі [1, с. 342]. Всього умовних речень у романі було представлено 14 (4%) (див. Рис. 1): Рис.1. Частотність вживання засобів вираження модальності в англійському варіанті роману Дена Брауна "Інферно" Аналіз усіх засобів відтворення модальності в українському варіанті роману Дена Брауна "Інферно" показав, що для перекладу цієї категорії було використано низку способів: відтворення модальних слів чи конструкцій за допомогою українського відповідника; переклад модальних одиниць з використанням трансформації вилучення або компресії; використання українських вставних слів для відтворення англійських модальних дієслів; застосування трансформації декомпресії при перекладі модальності переважно шляхом додавання часток та підсилювальних слів української мови; антонімічний переклад (позитивація та негативація); використання перекладацького прийому смислового розвитку.

У ході проведеного дослідження було встановлено, що найбільш уживаним методом відтворення модальності в українському перекладі роману виявився спосіб з пошуком та застосуванням еквіваленту, напр.: *His Inferno terrified the faithful for centuries, and **no doubt** tripled church attendance among the fearful* [5, с. 303]. – Його "Пекло" лякало віруючих сторіччями і, **без сумніву**, потроїло відвідуваність церкви тими, кого переповнював страх [1, с. 117].; *Tubes 66% 28% 4% 2%* Модальні дієслова (249 прикл.) Модальні слова (106 прикл.) Умовний спосіб (14 прикл.) Емфатичні конструкції (6 прикл.) *like this **can** be opened only by a specified individual* [5, с. 177]. – Такі рурки **може** відкрити лише конкретна особа [1, с. 71]. Частота використання такого методу становить 216 (58%) прикладів від усієї кількості аналізованих модальних конструкцій твору (див. Рис. 2). Майже удвічі поступається першому способу трансформація вилучення. У більшості випадків компресія застосовується при перекладі таких модальних дієслів як *could/can, may/might, should/shall*, оскільки досить часто в англійській мові вищезазначені лексичні одиниці використовуються в тих контекстах, які при їх дослівному перекладі суперечать нормам української мови, напр.: *He **could** hear several groans as people absorbed the various horrors*

*taking place in the funnelshaped subterranean cavern [5, с. 304]. – Він почув, як дехто аж застогнав, забачивши всілякі жахіття, що коїлися в лійкоподібній підземній порожнині [1, с. 118].; Exhaling, Langdon turned to shine the light for Sienna and also offer any coaxing words she **might** need [5, с. 710]. – Ленгдон полегшено зітхнув і повернувся присвітити ліхтариком для Сієнни й сказати їй кілька заспокійливих слів [1, с. 261].; Seek and ye **shall** find. I was having nightmare [5, с. 47]. – Шукай – і знайдеш. Мені наснився кошмар [1, с. 23]. Трансформація вилучення була представлена 116 (31%) прикладами (див. Рис. 2). Наступним методом за частотою використання виявився переклад категорії модальності, переважно модальних дієслів, за допомогою вставних слів або виразів, що мають наближене модальне значення до оригінального вислову. Використання такого методу відтворення модальних значень пояснюється тим, що в англійській мові переважають дієслівні конструкції, а в українській мові навпаки, домінують іменні частини мови: He pondered the words scrawled beneath LaMappa – The truth can be glimpsed only through the eyes of death – and wondered if the grim saying **might** be a quote from Dante [5, с. 289]. – Потім замислився над словами, написаними під "Мапою пекла": "Істину можна побачити лише очима смерті" – і подумав, що це, **можливо**, цитата з Данте [1, с. 112].; Yes, but you **might** be interested to hear about this [5, с. 602]. – Так, туди, але, **можливо**, вам буде цікаво послухати ось про що... [1, с. 222].*

Прикладів вищезазначеного способу перекладу модальності в українському варіанті роману налічується 25 (7% (див. Рис. 2). Частота використання останніх трьох трансформацій є відносно низькою. Прикладів із застосуванням декомпресії виявилось всього 8 (2%) (див. Рис. 2).

Такий спосіб перекладач використовує для того, щоб не порушити цілісність речення мови оригіналу та відтворити модальність якомога природнішим для української мови набором лексики, напр.: If a lagoon is subterranean, it **couldn't** reflect the sky. But does Venice have subterranean lagoons? [5, с. 1002] – Якщо ця лагуна є підземною, то вона, **звісно**, не **здатна** віддзеркалювати зірки. Але хіба у Венеції є підземні лагуни? [1, с. 366].

До антонімічного перекладу перекладач вдався лише у 6 випадках (1%) (див. Рис. 2), напр.: *But there **might** be a different way to get out of here* [5, с. 435]. – А тут **немає** іншого виходу? [1, с. 164]. Найменш уживаною у процесі аналізу виявилася трансформація модуляція. Цей спосіб використовувався перекладачем для якомога кращого збереження змісту та емоційної наповненості оригінального висловлювання, напр.: *He fished the projector out of his jacket pocket and shook it as best as he **could in the close quarters*** [5, с. 330]. – Він витягнув із кишені проектор і струснув його настільки сильно, **наскільки це дозволяв тісний простір** [1, с. 127]. Прийом смислового розвитку зустрічається у романі у 4 (1%) прикладах (див. Рис. 2):

Рис.2. Частотність використання способів перекладу модальності у романі Дена Брауна "Інферно" Проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що у переважній більшості випадків, відтворюючи категорію модальності, перекладач керується такими факторами, як наявність в українській мові абсолютного еквіваленту **31% 58% 7% 2% 1% 1%**

Варіантний відповідник (216 прикл.)

Компресія (116 прикл.)

Вставні слова (25 прикл.)

Декомпресія (8 прикл.)

Антонімічний переклад (4 прикл.)

Модуляція (6 прикл.) англійському модальному слову або виразу; можливість або неможливість адекватно перекласти ту чи іншу фразу, зберігши модальне значення; початковий задум автора та відповідність перекладу усім нормам української літературної мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Браун Д. *Інферно: роман / Ден Браун; переклад з англ. В. Горбатька.* – Харків: Книжковий клуб "Клуб сімейного дозвілля", 2013. – 608 с.
2. Почепцов Г. Г. *Прагматические аспекты изучения предложения и текста / Г. Г. Почепцов.* – К.: КГПИИЯ, 1993. – 212 с.
3. Шахматов А. А. *Синтаксис русского языка / А. А. Шахматов.* – Ленинград, 1991. – 484 с.
4. *Языкознание: большой энциклопедический словарь / Под ред. В. Н. Ярцевой.* – 2-е изд. – М., 2000. – 668 с.
5. *Dan Brown Inferno [Electronic Resource].* – Mode of access: – URL: <http://www.readanybook.com/ebook/inferno-565107>. – Title from the screen. __